

ALIJENACIJA KAO OBLIK EMOCIONALNOG ZLOSTAVLJANJA DJETETA

mr Mirjana Pavićević, socijalna radnica - JU Centar za socijalni rad Podgorica¹¹¹

Nikoleta Dajković, socijalna radnica - JU Centar za socijalni rad Podgorica¹¹²

Apstrakt: Svjedoci smo brzih, neizbježnih i izazovnih promjena u svim segmentima društva. Problemi pojedinca i porodice postaju pojačani i složeni. Današnjica predstavlja izazov i za proces prekida porodične zajednice. U procesu prekida bračne/vanbračne zajednice, u zavisnosti od stepena saradnje roditelja, zavisi i stepen bezbjednog, sigurnog okruženja za pravilan psiho-fizički razvoj djeteta. Nerijetko se dešava da roditelji usljed nemogućnosti da naprave jasnu distinkciju između partnerske i roditeljske uloge, uvuku djecu u partnerski konflikt, pa na taj način započinje proces alijenacije. Proces alijenacije je gotovo ireverzibilan proces čije posledice porodica, a konkretno djeca, osjećaju godinama kasnije. Alijenacija zapravo predstavlja oblik emocionalnog zlostavljanja djeteta, gdje roditelji koristeći se suptilnim strategijama, daju djetetu razvojno neprimjerenu moć odlučivanja o važnim porodičnim pitanjima. Ovaj rad će objasniti fenomen alijenacije. Fokusiraćemo se na koncepte kao što su splliting, afektivna vezanost između roditelja i djece, kao i na ulogu institucija u postupanju sa disfunkcionalnim porodicama u kojima se prepoznaje alijenacija.

„Vaša djeca nisu vaša djeca.

Oni su sinovi i kćeri života koji žudi za sobom.

Oni postižu, ali ne preko vas.

I mada su sa vama, oni vam ne pripadaju.

Dajte im ljubav, ali ne i vaše misli,

jer oni imaju svoje vlastite.

Možete udomiti njihova tijela, ali ne i njihove duše,

jer one borave u kući sutrašnjice do koje vi

ne možete, čak ni u snovima.“

Stihovi Hailila Džubrana, navedeni u knjizi „Put kojim se ređe ide“ M.Skot Peka

Ključne riječi: razvod, alijenacija, emocionalno zlostavljanje, strategije alijenacije, splliting

¹¹¹ mirjana.mugosa2410@gmail.com

¹¹² nikoleta_martinovic@hotmail.com

Alijenacija kao oblik emocionalnog zlostavljanja djeteta

Djeca žrtve alijenacije su često i žrtve emocionalnog zlostavljanja. Emocionalno zlostavljanje ostavlja ožiljke koji se ne vide. Na emocionalno zlostavljanje rijetko se reaguje, jer je suptilno i teško prepoznatljivo. Često se i ne vidi kao problem. Posljedice se kod djeteta najčešće vide tek godinama kasnije, u adolescenciji ili odraslom dobu, kroz hroničnu anksioznost, nezadovoljstvo, nisko postignuće, probleme u partnerskim odnosima, brizi o sebi, zloupotrebi alkohola ili droga.

Otuđenje ili alijenacija (lat. *alienatio*) je koncept koji ima duboke korijene u filozofiji, a primjenu je našao i u psihologiji, socijalnom radu. U socijalnom radu, posebno u kontekstu porodičnih sukoba poput razvoda, alijenacija se javlja u trenutku kada dijete postane otuđeno od jednog roditelja na način kada roditelj koji vrši alijenaciju koristi različite strategije i ponašanja koja su manipulativnog karaktera u cilju potkopavanja odnosa djeteta s drugim roditeljem. Opisanim načinom djelovanja, roditelj otuđivač, stvara patološki savez između djeteta i sebe koji dovodi do alijenacije. (Woodall & Woodall, 2017).

Razvod braka je stresno iskustvo za porodicu. Tako roditelji moraju da se prilagode potpuno novim okolnostima kada je u pitanju roditeljstvo, dok se djeca pokušavaju adaptirati na novi porodični aranžman, kao i novi način funkcionisanja porodice. Iako su mogući intenzivne emotivne reakcije i sukobi tokom procesa razvoda i nakon njega, neki roditelji uspiju da pruže svojoj deci adekvatnu emotivnu podršku i zaštite ih od partnerskih sukoba.

Međutim, često smo kao stručnjaci svjedoci da roditelji nemaju uvijek razvijene lične kapacitete, zbog čega u sukobu protiv bivšeg partnera zanemaruju potrebe djeteta, a fokus sa roditeljstva prenose na bivšeg partnera, dok je dijete uglavnom oružje kojim se služe. Postoji cijeli niz otuđujućih ponašanja kojima se roditelji mogu koristiti, a u istraživanjima se uglavnom ispituju klasična Varšakova otuđujuća ponašanja koja variraju od suptilnih do eksplicitnih: pretjerano udovoljavanje djetetu radi dobijanja naklonosti, izostavljanje drugog roditelja iz razgovora i konteksta djetetovog života, prenaglašavanje propusta drugog roditelja, pretjerano kontrolisanje i zadiranje u vrijeme koje dijete provodi s drugim roditeljem, zabranjivanje kontakata djeteta i drugog roditelja, pokazivanje tuge ili brige kad je dijete s drugim roditeljem, negativno predstavljanje i lažno optuživanje targetiranog roditelja za zlostavljanje. (Warshak, 2003)

Izraz „*parental alienation syndrom*” počeo je koristiti dr Ričard Gardner američki psihijatar još 1985. godine. Prema njemu sindrom roditeljske alijenacije nastaje u djetinstvu isključivo u kontekstu sporova oko vršenja roditeljskog prava. Dijete je kako opisuje Gardner naučeno od strane “voljenog roditelja” da se upusti u kampanju klevete i ocrnjivanja protiv “omraženog roditelja” (Lewis, 2009). Gardner je koristio termin sindrom, jer sindrom obuhvata grupu simptoma koja su značajna za situacije otuđenja. Gardner sindrom opisuje kao djetetovu kampanju ocrnjivanja i klevete jednog od njegovih roditelja, a koja je podržana od strane drugog roditelja. Treba napomenuti da Gardner ne govori o sindromu roditeljske alijenacije, kada je postojalo zanemarivanje ili zlostavljanje djeteta. Tako prema Gardneru „*parental alienationion syndrom*“ postoji samo kada „omraženi“ roditelj nije zapostavljao dijete ili ispoljavao takvo ponašanje koje bi opravdalo djetetov animozitet prema tom roditelju. Dok „*parental alienation syndrom*“ identifikuje probleme kod djeteta, govoreći o poremećaju u djetinstvu, tako Gardner izdvaja još jedan pojam „*parental alienation*“, koji identifikuje skup ponašanja jednog roditelja usmjeren na namjerno izazivanje djeteta da postane otuđeno od drugog roditelja. Roditeljsko otuđenje je strategija u kojoj roditelj namerno prikazuje djetetu neosnovanu negativnost usmjerenu na targetiranog roditelja. Cilj je da naruši odnos djeteta sa drugim roditeljem i da okrene djetetove emocije protiv tog drugog roditelja. Ova strategija je nazvana “*head-trip game*” (Lewis, 2009).

Proces alijenacije ne samo da otežava ili sprječava adekvatno ostvarivanje dječjih prava, već se odvija pod raznim neosnovanim izgovorima i uticajima od strane roditelja sa kojim dijete živi, a koje dijete prihvata. Alijenacija nosi poseban rizik od emocionalnog zlostavljanja djeteta tokom razdvajanja roditelja. Dijete je žrtva emocionalnog zlostavljanja, a što se ogleda u manipulaciji njegovim potrebama i emocijama i prekidom važnih afektivnih veza koje obezbjeđuju pravilan rast, razvoj i stabilnost ličnosti. Iz djetetovog ugla, ono je primorano da se odrekne roditelja kojeg ima potrebu da

voli i da osjećanje tjeskobe, tuge i praznine zbog gubitka jednog roditelja proživljava samo, u svom unutrašnjem svijetu, ne pokazujući ta „neprihvatljiva“ osjećanja i potrebe. Svako dijete će u zavisnosti od uzrasta, kognitivnog i emotivnog kapaciteta, da pati i pronalazi načine kako da se izbori sa zahtjevima roditelja.

Podsjetimo se da afektivna vezanost predstavlja temeljnu emocionalnu vezu između djeteta i roditelja, odnosno osobe koja je od značaja za pravilan emocionalni razvoj deteta. Ova veza omogućava djetetu da se oseća sigurno, voljeno i podržano, te da razvije pozitivnu sliku o sebi i drugima. Važno je naglasiti da je dijete genetski i emocionalno dio oba roditelja, te da je od vitalnog značaja očuvati djetetovu vezu sa oba roditelja, čak i u situacijama razvoda ili visokog konflikta.

Na alijenaciju dijete reaguje primitivnim mehanizmom odbrane, a to je cijepanje ili splitting. Autori Karen Vudal i Nik Vudal govore o splittingu u kontekstu kognitivnih distorzija, a opisuju ga kao posledicu otuđenja, odnosno kao djetetovu odbrambenu reakciju na neizdržive okolnosti prekida porodične zajednice. (Woodall & Woodall, 2017) S neprirodnom mržnjom prema roditelju, kojoj se konstantno podučava dijete i njom se uslovljava ljubav otuđujućeg roditelja, dolazi do mržnje prema sebi (Baker & Darnall 2006) zbog čega djetetu postaju potrebni obrambeni mehanizmi da bi se obranilo od te mržnje. Prema zdravim i autentičnim emocijama i doživljajima djeteta, ono vidi i pozitivne i negativne strane oboje roditelja, može se ljutiti na jednog roditelja, prestati se ljutiti na njega, a tokom cijelog tog procesa i dalje ga voljeti. Dijete koje je podložno dinamici roditeljske alijenacije, koristi splitting kao mehanizam pomoću kojeg klasifikuje osjećaje, emocije i misli o svojim roditeljima, u dvije odvojene polarizovane kategorije, pri čemu se jedan roditelj doživljava apsolutno savršenim, a drugi apsolutno negativnim, što ne može odgovarati realnoj djetetovoj percepciji o svojim roditeljima (Blagg & Godfrey, 2018). Međutim, kako splitting predstavlja kognitivnu distorziju, kao takav se ne zadržava samo na jednoj temi ili području života, pa se u ovom slučaju ne zadržava samo na doživljaju roditelja kroz dihtomiju „crno-bijelo“, već kompletno funkcionisanje u životu biva obojeno posledicama splittinga. Posledice koje se javljaju u odrasloj dobi su osećaj nedostojnosti ljubavi, zavisnost o zadovoljavanju tuđih potreba za osjećaj sopstvene vrijednosti, kao i potpuna zavisnost o tuđim uticajima. Pravovremenim prepoznavanjem znakova roditeljske alijenacije i pružanjem podrške djeci koja su otuđena sprječavamo dugoročne negativne posljedice po njihov emocionalni razvoj i mentalno zdravlje.

Multisektorski pristup

Kada kao stručni radnici identifikujemo porodičnu dinamiku koja je preplavljena alijenacijom od krucijalnog značaja za prevazilaženje izazova i normalizaciju porodičnih odnosa je holistički pristup. Odgovornost leži na socijalnom, zdravstvenom i pravosudnom sistemu. U okviru socijalnog rada, u centrima za socijalni rad, ukoliko su roditelji motivisani za saradnju, tokom sudskog procesa neophodno je pružanje savjetodavne podršku. Bitno je da se roditeljima predoče negativne posledice otuđenja, te ih usmjeriti ka porodičnom i psiho-socijalnom tretmanu radi prevazilaženja sukoba. Takođe, roditeljima se savjetuje da izoluju dijete iz neriješenih partnerskih odnosa i da se fokusiraju na dobrobit djeteta. U slučaju nedostatka motivacije za saradnju ili ignorisanja savjeta stručnih radnika, nadležnost organa starateljstva je da preispita roditeljske kapacitete oba roditelja i da predloži sudu ograničenje ili lišenje roditeljskog prava onom roditelju koji sprečava kontakt djeteta sa drugim roditeljem.

Uloga sudova je od suštinskog značaja, posebno u konfliktnim porodičnim situacijama. Sud mora postaviti interese i potrebe djeteta iznad svega i donijeti brze odluke koje će regulisati porodične odnose. Sprovođenju intervencija, prethodi procjena stepena alijenacije djeteta kako bi se odredile dalje aktivnosti. U situacijama umjerenog i visokog otuđenja, prije uključivanja djeteta u tretmane, neophodno je da sud donese odluku o privremenom prekidu kontakta sa toksičnim roditeljem. Prilikom procjene potrebe za odvajanjem, važno je postaviti ključna pitanja o spremnosti otuđujućeg roditelja za saradnju, njegovim kapacitetima za promjenu i podršci stručnjaka u procesu razdvajanja i preuzimanja odgovornosti.

Istraživanje stavova stručnih radnika o alijenaciji

Kako je proces alijenacije sam po sebi vrlo specifičan i kompleksan, kao i kako se o njemu za sada govori samo u stručnim krugovima, a dok šira javnost o ovom procesu izvještava kao fenomenu, tako istraživanja na ovu temu na našim prostorima, gotovo i da ne postoje. Autorke su imale za cilj da daju doprinos demistifikaciji procesa alijenacije, kroz edukaciju stručnih radnika zaposlenih u sistemu socijalne i dječje zaštite, koji među prvima mogu prepoznati i reagovati na alijenaciju djece. Tako su autorke kreirale program obuke „Uloga stručnih radnika u procesu prepoznavanja alijenacije djece“ koji je akreditovan od strane Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu Crne Gore.

Istraživanje na temu alijenacije kao oblika emocionalnog zlostavljanja djeteta, realizovano je tokom 2023.godine u Crnoj Gori. U istraživanju je učestvovalo četrdeset stručnih radnika (socijalnih radnika, psihologa, pravnika, pedagoga i sociologa) iz sistema socijalne i dječje zaštite, koji su pohađali pomenuti program obuke. Istraživanje je sprovedeno u formi pretesta i posttesta koji su sastavni dio akreditovanog programa obuke, a koji su kreirani od strane autorki uz korišćenje relevantne literature o alijenaciji i oblicima afektivne vezanosti. Učesnici istraživanja su na početku i kraju akreditovanog programa obuke odgovarali na identična pitanja i na taj način je bilo moguće pratiti njihov napredak, kroz usvajanje novih znanja. Pitanja su dominantno koncipirana bazirajući se na samoprocjeni učesnika, odnosno ispitanika jer omogućavaju ispitanicima da steknu uvid u vlastite kompetencije, snage i slabosti u oblasti predmetne teme. A pored navedenog, upitnik omogućava ispitanicima i da planiraju aktivnosti u cilju daljeg profesionalnog razvoja. U nastavku će biti prikazani ajtemi, kao i njihovo deskriptivno prezentovanje.

Tabela broj1: Upitnik za ispitanike

<p>1. Da li prepoznajete kada je dijete sigurno ili nesigurno afektivno vezano za roditelja?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Da • Ne
<p>2. Pored svake od sledećih izjave napišite tačno (T) ili netačno (N)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sva djeca koja pokazuju znake nesigurne afektivne vezanosti imaju roditelje koji ih zlostavljaju ili zanemaruju; • Idealizacija jednog roditelja je znak ljubavi, a ne otuđenja; • Ako dijete kaže da ne voli jednog roditelja, onda je to istina; • Fenomen „nezavisnog mislioca“ ukazuje na postojanje alijenacije; • Ponašanje otuđenog djeteta je maladaptivni obrazac ponašanja, a ne patološki; • Postoje dva nivoa alijenacije; • Otuđenje je dijagnoza;
<p>3. Kada djeca odrastu, koliki procenat njih (približno) prenosi svoje obrasce afektivne vezanosti na sopstvenu djecu?</p> <ul style="list-style-type: none"> a) 33% b) 55% c) 75% d) 99%
<p>4. Napišite definiciju otuđenja:</p> <p>Otuđenje je</p> <hr/>

Prvo pitanje koje je prikazano u tabeli broj 1 „Da li prepoznajete kada je dijete sigurno ili nesigurno afektivno vezano za roditelja?“ odnosi se na samoprocjenu stručnih radnika o sopstvenom poznavanju obrazaca afektivne vezanosti. Od ukupnog broja stručnih radnika koji su bili dio istraživanja njih 11 je na pretestu odnogovorilo sa „Ne“ odnosno da ne zna, da prepozna kakav oblik afektivne vezanosti

postoji između djeteta i roditelja. Više od polovine ispitanika, tačnije njih 29 je smatralo da umije da prepozna kada je dijete sigurno ili nesigurno afektivno vezano za roditelja, odnosno odgovorili su afirmativno. Autorka Gordana Buljan Flander smatra da privrženost i veza sa roditeljima djetetu daje odgovore na pitanja koja su važna za cijeloživotni razvoj, poput pitanja: Kakav sam ja? Hoće li svijet biti tu za mene kad mi bude trebao? (Buljan Flander, 2018). Za stručne radnike je važno da razumiju da pitanje privrženosti, odnosno afektivne vezanosti koju dijete razvija prema roditeljima nije kvantitativna kategorija, pa se privrženost ka jednom ili drugom roditelju ne može izmjeriti, već se može govoriti samo o njenim oblicima u zavisnosti od razvoja veze na relaciji roditelj-dijete. Dijete može biti privrženo sigurno ili nesigurno (izbjegavajuće, anksiozno-ambivalentno ili dezorganizovano), što se odnosi i na kontekst razdvojenog roditeljstva (Buljan Flander i Roje Đapić, 2020). Po završetku akreditovanog programa obuke, svi učesnici, tj. ispitanici su odgovorili pozitivno na predmetno pitanje, što ukazuje na reprodukciju znanja usvojenog na obuci.

Drugo pitanje je kreirano da bude još jedan instrument za samoprocjenu stručnih radnika, pri čemu tokom trajanja obuke mogu provjeriti da li je njihova procjena bila adekvatna. Tako je na prvu tvrdnju odnosno ajtem ponuđen u okviru drugog pitanja „*Sva djeca koja pokazuju znake nesigurne afektivne vezanosti imaju roditelje koji ih zlostavljaju ili zanemaruju*“ 32 ispitanika odgovorilo da je tvrdnja netačna, dok je osam ispitanika odgovorilo da je tvrdnja tačna. Dakle, više od polovine ispitanika je dalo tačan odgovor, odnosno ukazali su na neslaganje sa ponuđenom tvrdnjom. To što je veliki procenat ispitanika reflektovao razumijevanje koncepta afektivne vezanosti i načina na koji se ista razvija, je od presudnog značaja za prepoznavanje procesa alijenacije u radu sa klijentima. Odgovor na drugom ajtemu, korespondira odgovoru stručnih radnika sa prethodnog ajtema, s obzirom da su dominantno procijenili da znaju da prepoznaju kada je dijete sigurno ili nesigurno afektivno vezano za roditelje. Po završenoj obuci svih 40 ispitanika su dali tačan odgovor, odnosno ponuđeni ajtem su ocijenili kao netačan.

Sledeći ajtem ili tvrdnja u okviru drugog pitanja „*Idealizacija jednog roditelja je znak ljubavi, a ne otuđenja*“ je od strane 31 ispitanika ocijenjen kao netačan, što zapravo predstavlja tačan odgovor, odnosno ukazuje da ispitanici razumiju da su djeca biološki predisponirana da vole oba roditelja i da ponuđena tvrdnja ukazuje na postojanje dubljeg nivoa alijenacije. „Programiranje“ djeteta od strane jednog roditelja, je jedna od najčešćih formi alijenacije, a dok je znak emocionalne zloupotrebe djeteta izazivanje mržnje prema drugom roditelju (Žegarac, 2015), što se upravo postiže idealizacijom otuđujućeg roditelja. Ipak, devet ispitanika je ovu tvrdnju ocijenilo kao tačnu, što implicira na nedovoljno poznavanje kompleksnosti procesa alijenacije, pa potencijalno može predstavljati veliki izazov u radu, kako za same stručne radnike, tako i za klijente. Rezultati posttesta pokazuju da je povećan broj ispitanika, koji su ponuđenu tvrdnju ocijenili kao netačnu, odnosno 35 ispitanika je dalo tačan odgovor, dok su četiri ispitanika ovu tvrdnju razumjeli kao tačnu. To dalje ukazuje da proces alijenacije nije u potpunosti razumljiv za sve ispitanike, odnosno učesnike obuke.

Četvrti ajtem ili tvrdnja koja je ispitanicima ponuđena u okviru drugog pitanja „*Fenomen „nezavisnog mislioca“ ukazuje na postojanje alijenacije*“, je od strane 33 ispitanika ocijenjen kao tačan, dok je sedam ispitanika ocijenilo kao netačno. Tokom trajanja obuke učesnici su imali prilike da čuju da se alijenacija može lako identifikovati, na osnovu ponašanja djeteta (Woodall & Woodall, 2017), a prema Ričardu Gardneru osnovne manifestacije alijenacije djeteta od roditelja, koje dijete ispoljava kroz svoje ponašanje je između ostalog i fenomen „nezavisnog mislioca“ (Lewis, 2009). Nakon završene obuke svih 40 ispitanika, je ovu tvrdnju ocijenilo kao tačnu, što ukazuje na razumijevanje razvojno neprimjerene moći odlučivanja koja je data djeci u ovakvim situacijama, što rezultira hibridnim postupanjem djeteta prema targetiranom roditelju, sa posebnim akcentovanjem njihove nezavisnosti u odlučivanju.

Tvrdnju „*Ponašanje otuđenog djeteta je maladaptivni obrazac ponašanja, a ne patološki*“, na početku obuke su 35 ispitanika ocijenili kao tačnu, a pet ispitanika razumije kao netačnu. To što su ispitanici dominantno dali tačan odgovor na ponuđenu tvrdnju, ukazuje na postojanje predznanja o predmetnoj temi, ali i da ima prostora za unaprjeđenje znanja, s obzirom da pet ispitanika nije razumjelo šta predstavlja ponašanje otuđenog djeteta. Po završetku obuke, svi ispitanici su dali tačan odgovor na ponuđenu tvrdnju, što se može povezati sa temama koje su obrađivane na obuci, a koje se tiču

ponašanja otuđenog djeteta. Tako dijete, nema kognitivni kapacitet da prepozna proces alijenacije i na isti reaguje, pa njegovo ponašanje nastaje kao napor da psihološki preživi akutelnu porodičnu situaciju.

„Postoje dva nivoa alijenacije“ je tvrdnja koju su svega sedam ispitanika ocijenila kao netačnu, odnosno svega sedam ispitanika su dali tačan odgovor, budući da kada govorimo o procesu alijenacije ona se može sagledati kroz tri nivoa. Više od polovine ispitanika, tačnije njih 33 su ovu tvrdnju ocijenili kao tačnu, što predstavlja netačan odgovor. Prepoznavanjem stepena ili nivoa alijenacije, može pomoći stručnjacima da bolje identifikuju i intervenišu u cilju sprječavanja dalje alijenacije djeteta. Na posttestu svi ispitanici su ponuđenu tvrdnju ocijeli kao netačnu, što se tumači usvojenim znanjem na obuci. Posljednja tvrdnja ili ajtem koji je sastavni dio drugog pitanja glasi „*Otuđenje je dijagnoza*“ i 34 ispitanika su smatrala da je to netačno, dok je šest ispitanika alijenaciju percipiralo kao dijagnozu. Na obuci su ispitanici imali prilike da se upoznaju sa različitim školama tumačenja alijenacije, ali i da se upoznaju sa zvaničnim stavovima struke, prema kojima otuđenje nije dijagnoza. Posttest donosi usaglašenost svih ispitanika, odnosno svi ispitanici su ponuđenu tvrdnju ocijenili kao netačnu. Treće pitanje ponuđeno ispitanicima se odnosi na afektivnu vezanost, jer se kompleksnost procesa alijenacije ne može osvijetliti bez razumijevanja i promišljanja o afektivnoj vezanosti i njenim oblicima. Tao se od učesnika obuke očekivalo da odgovore u kom procentu (približno) djeca kada odrastu, prenose svoje obrasce afektivne vezanosti na sopstvenu djecu. Od ponuđenih odgovora na pretestu ispitanici su odgovorili sa 55% i 75%, dok druga dva ponuđena odgovora niko od ispitanika nije zaokružio. Najveći broj ispitanika, tačnije njih 29 je smatralo da je stopa korespodencije između obrazaca afektivne vezanosti djeteta i obrazaca afektivne vezanosti odraslih 75%, što ujedno predstavlja i tačan odgovor. Dok je 11 ispitanika smatralo da, izraženo u procentima 55% djece kada odraste prenose svoje obrasce afektivne vezanosti na sopstvenu djecu. Rezultati posttesta pokazuju da su ispitanici tokom obuke usvojili znanje o afektivnoj vezanosti i isto reprodukovali u vidu tačnih odgovora. Pa, su tako svi ispitanici na posttestu dali tačan odgovor.

Četvrto pitanje u okviru istraživanja je otvorenog tipa i ima za cilj da se osvijetli stil razmišljanja stručnih radnika na temu alijenacije, a ne davanje knjiške definicije procesa alijenacije. Iz ugla ispitanika, sinonim za alijenaciju je odvojenost djeteta od jednog roditelja, izazvana psihološkom manipulacijom od strane drugog roditelja. Odgovori ispitanika su u većoj mjeri slični, stavljajući otuđenje u kontekst odnosa roditelj-dijete, pri čemu jedan broj ispitanika akcenat stavlja i na unutrašnji doživljaj djeteta i njegov odnos prema svijetu iz pozicije otuđenog djeteta.

Zaključna razmatranja istraživanja

Visoka očekivanja od stručnih radnika, kada je u pitanju alijenacija imaju svi subjekti koji su dio ovog procesa, posredno ili neposredno. Od stručnih radnika se očekuje da pomognu roditeljima da steknu, ojačaju i unaprijede postojeće roditeljske kapacitete, koji se ogledaju u postojanju osnovne njege djeteta, zatim osiguranju bezbjednosti, stvaranju emocionalne topline unutar porodice, kao i osiguranju stabilnosti, stimulacije, liderstva i postavljanju granica, kako bi mogli da adekvatno odgovore na razvojne potrebe svoje djece. Takođe, stručni radnici treba da edukuju roditelje o konceptu odgovornog roditeljstva, rade sa njima na prevazilaženju partnerskog konflikta, pomognu roditeljima da naprave distinkciju između partnerske i roditeljske uloge i da fokus stave dijete i njegove potrebe. Roditelji najčešće nijesu svjesni prolongiranog partnerskog konflikta, što uz odsustvo emocionalne topline predstavlja specifičan napad na ličnost djeteta, a potom rezultira određenom vrstom emocionalne zloupotrebe djeteta, koja dovodi do formiranja negativne slike o sebi, ali i narušenog samopuzdanja (Batić, 2010). U skladu sa prednje navedenim od stručnih radnika se očekuje da znaju da prepoznaju proces alijenacije u svim fazama, razumiju porodičnu dinamiku, prepoznaju ponašanja djeteta, kao i strategije alijenacije kojima se služi roditelj koji vrši alijenaciju, a sve u cilju zaštite najboljeg interesa djeteta (čl.5b Porodični zakon Crne Gore), odnosno pružanja pomoći porodici da stvori optimalan porodični kontekst neophodan za pravilan psihofizički razvoj djeteta. Fokus i zadatak našeg rada je da mi kao stručnjaci gradimo empatiju prije svega prema djeci, da djelujemo u smjeru zaštite djece vodeći se Konvencijom o pravima djeteta, zakonima koji regulisu socijalnu i dječiju zaštitu, porodične odnose, kao i načelima struke socijalnog rada.

Istraživanje pokazuje da stručni radnici koji su bili u prilici da budu dio realizacije akreditovanog programa obuke, imaju predznanje o temi alijenacije, ali i da postoje određene nejasnoće, što stvara prostor za dodatni rad na unaprjeđenju njihovih vještina i kompetencija, kako bi mogli da ostvare svoj puni profesionalni potencijal. Tema alijenacije, njenih pojava, zatim afektivna vezanost, kao i oblici afektivne vezanosti su teme koje su lako primjenljive u svakodnevnom životu i benefiti pohađanja ovakvih obuka su višestruki.

Literatura:

1. Batić, D. (2010). *Deca i razvod: Perspektiva adolescenata*. Beograd: Zadužbina Andrejević;
2. Baker, A.J., Darnall, D. (2006). *Behaviors and strategies employed in parental alienation: A survey of parental experiences*. Journal of Divorce & Remarriage, 45(1-2), 97-124.
3. Buljan Flander, G. (2018). *Privrženost*. U Buljan Flander, G. i suradnici (2018). *Znanost i umjetnost odgoja*. Zagreb: Geromar;
4. Buljan Flander, G., & Roje Đapić, M. (2020). *Dijete u središtu (sukoba)*. Zagreb: Geromar.
5. Blagg, N., & Godfrey, E. (2018). Exploring parent-child relationships in alienated versus neglected/emotionally abused children using the Bene-Anthony Family Relations Test. *Child Abuse Review*, 27(6), 486–496. <https://doi.org/10.1002/car.2537> pristupljeno 25.04.2024.
6. Lewis, K. (2009) *The head trip game*, Child Custody Evaluations by Social Workers, Washington DC: Nasaw press.
7. Porodični Zakon Crne Gore ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 001/07 od 09.01.2007, "Službeni list Crne Gore", br. 053/16 od 11.08.2016, 076/20 od 28.07.2020)
8. Skot Pek M. (2013). *Put kojim se ređe ide*. Beograd: Vulkan.
9. Žegarac, N. (2015). *Od problema do prilika u vođenju slučaja Priručnik za stručnjake*. Podgorica: Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori;
10. Warshak, R.A. (2003). *Bringing sense to parental alienation: A look at the disputes and the evidence*. *Family Law Quarterly*, 37(2), 273-301.
11. Woodall, K., & Woodall, N. (2017). *Understanding parental alienation: Learning to cope, helping to heal*. Charles C Thomas Publisher

ALIENATION AS A FORM OF EMOTIONAL CHILD ABUSE

Abstract: *We are witnessing rapid, unavoidable, and challenging changes in all segments of society. The problems faced by individuals and families are becoming increasingly intensified and complex. The present time poses a challenge even for the process of family breakdown. In the process of ending a marital/non-marital union, depending on the level of cooperation between parents, the degree of a safe, secure environment for the proper psycho-physical development of the child also depends. It often happens that parents, due to the impossibility of making a clear distinction between partner and parental roles, involve the child in a partner conflict, thus starting the process of alienation. The process of alienation is an almost irreversible process, the consequences of which the family, specifically the child, feels years later. Alienation actually represents a form of emotional abuse of a child, using subtle strategies, where parents give the child developmentally inappropriate power to decide on important family issues. This paper will explain phenomenon of alienation. We will focus on concepts such as splitting, emotional attachment between parents and children, as well as the role of institutions in dealing with dysfunctional families where alienation is recognized.*

"Your children are not your children.

They are the sons and daughters of Life's longing for itself.

They come through you but not from you,

And though they are with you, yet they belong not to you.

You may give them your love but not your thoughts,

For they have their own thoughts.

You may house their bodies but not their souls,

For their souls dwell in the house of tomorrow,

which you cannot visit, not even in your dreams."

These verses by Kahlil Gibran, quoted in the book "The Road Less Traveled" by M. Scott Peck.

Key words: *divorce, alienation, emotional abuse, alienation strategies, splitting*